

O MILLO CORVO

Antón Patiño Regueira

As provincias da Coruña e de Pontevedra eran as que soportaban a maior cantidade de cultivo de millo en Galicia, logo a de Lugo (onde colleitaba o gran de centeo en maior medida) e o resto de millo na provincia de Ourense era moi escaso.

Nos arredores da Coruña, onde tiven a miña nenez, nas Agrads do Orzán, da Bragúa, Gatón-Bens, Meicende, Vioño-Torre das Vellas, A Grela; estas Agrads onde se cultivaba tanto gran de millo e, que daban tanto traballo e xornais os “veigueiros” que dende as montañas de Carballo, Vimianzo, Coristanco se xuntaban na Praza de Pontevedra na Coruña debaixo dun eucalipto centenario... e que a dictadura de Franco derribou aló polo ano 1950. Colgaban eixadas, legóns e fouces os veigueiros das ramares baixas daquel eucalipto singular, de onde tamén pendían os envoltorios de pan-broa e touciño para matar a fame entramentras non acadaban o traballo, mantenza e xornais.

As veigas que menciono adicadas a labradío é, que tanta vida daban os veciños, nos arredores da Vila da Coruña, hoxe están urbanizadas e son as

Avenidas de Finisterre e Rúas de Barcelona, Polígonos industriais de Bens, da Grela, Meicende, Ventorrillo e Refinería de Bens.

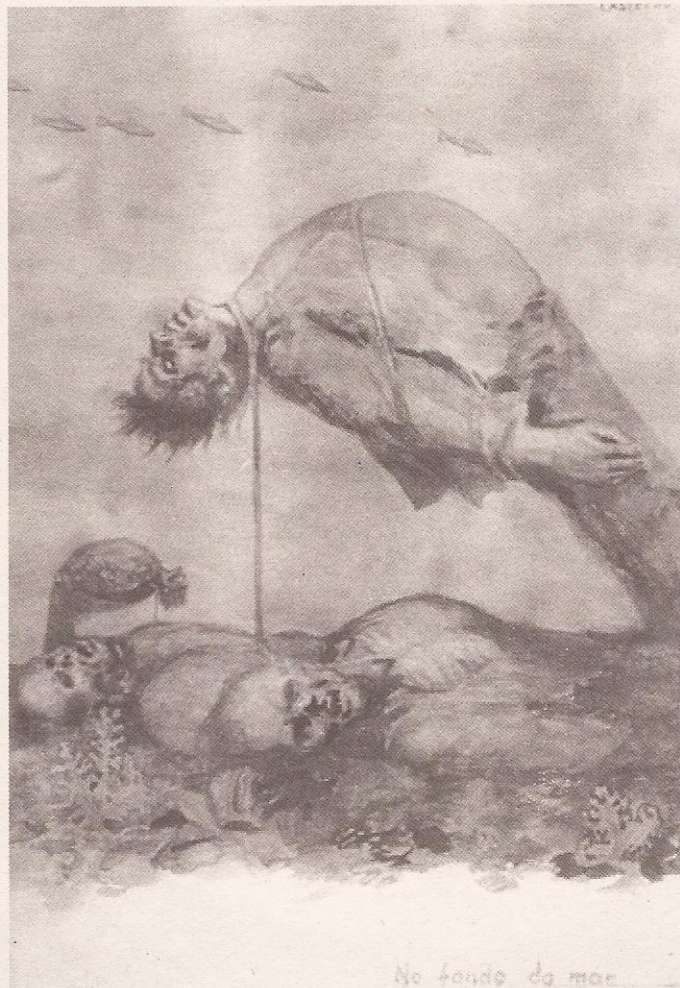
Voltando na memoria ós tempos da nenez, lembro-me que eramos moitos irmáns e cando rozan-

do a espiga con espiga de millo dábamos debullada unha mazaroca, con aquel carozo debullabamos as outras espigas.

Entramentres que o noso pai debullaba un paxe cheo de espigas nós, tódolos irmáns, non eramos capaces de acadar nin a metade, e iso que eramos máis de dez irmáns.

Curiosamente todo millo preto era separado coidadosamente, e o branco xa ben limpo pasaba a unha artesa, da que durante o ano se ía sacando o necesario para as necesidades de

alimentación da familia e dos bichos de engorde que criabamos para os días das festas. Naturalmente o primeiro millo que se lles daba tanto ós cochos como ás pitas, eran os grans negros que no debullo xa íamos separando; lembro que o noso pai dicía sempre “o gran negro, o do “Tardón”, é para as pitas...”

Aquel gran negro tan desestimado en todo o noso contorno, curiosamente tamén desprezado pola igrexa, que o intitulaban “gran do Demo”, trátase do millo corvo, que en Meiro, rueiro do concello de Bueu, na provincia de Pontevedra, é honrado como o millo de maior calidade na hora da molturación, brandeza e na ricaz degustación, tanto de empanadas, papas, bolos e pan de millo de gran aprecio, e se o xabarl falase, diríanos que sementasemos en toda Galicia soamente o gran negro... ollade se o xabarl ten o “dente” fino..., que cando dá cunha leira sementada de forma mixta, rego de gran branco e, intercalado outro de gran corvo, pois... cando enceta a medrar a mazaroca, moito antes de madurar... sitúase o xabarl na cabeceira do rego e arreo non se vai daquel rego ata que remata na outra punta con todo o millo corvo. Vén de séculos o refrán de que o dente engorda o animal...

Eu recomendaría ós veciños de Meiro que solicitasen das Autoridades da Xunta de Galicia permiso para que, nas datas do cultivo do “millo corvo”, se puidesen matar os xabarís, e, natural-

mente, logo de conxelados unha vez vistos polo veterinario, na festa do Millo Corvo se puidesen ofrecer ós visitantes... que non dubido, Meiro tería moito mais éxito.

O millo e a pataca foron traídos por Colón dende as Américas... fai máis de catro séculos...readaptados ás nosas terras deron moita abundancia de alimentos, que foron solución. Pero sen o saber... viñan con estes grans o coas patacas os fungos chamados *Ustilago maydis* para o millo, e o da pataca chámase: *Phythora infestans*.

Este fungo deu orixe á dispersión dos irlandeses por toda a América do Norte. Pois, nos anos de moita humidade, este fungo prolifera moito, e no almacenamento das patacas fai unha quentura-fermentación que dá en disparar o medro e propagación deste fungo... Non soamente lle pon ás patacas moi mal gusto, senón que cristaliza a pataca, e ó cocer sabe insípida como o nabo, se ben o nabo dá un gusto agradable, aquí é de moi mal gusto.

Fago fincapé nos fungos, por canto o da pataca, non só derrama colleitas enteiras da pataca, senón que é destructor.

Do fungo do millo que os campesiños lle din na provincia da Coruña: “Caruncho” ou “Coruncho” e os da de Lugo e Pontevedra lle din: “Tizón”. En latín está denominado por: Ustilago maydis. Cando está fresco é comestible excelente, córtase en rebandas finas, mestúrase con pirixel e allo, con pemento picante, nunha tixola cun nisco de aceite. Frítese volta con volta, sen chegar a dourar. Ten un sabor dulzón, é grato ó padal, gustoso, e, ó pouco tempo de o comer, o corpo do degustador dá na sensación de placidez, inhibe da canseira... e ve os problemas do traballo con mellor optimismo. Entre os nativos mexicanos que traballan no campo, de feito un mes antes de recoller a colleita do millo naquel país, fan unha recolección do Ustilago maydis, xusto cando está fresco. Xúntanse en todo o rueiro e fan unha gran festa con este fungo, simplemente asado ou frito con picante e aceite. Esta práctica véñena mantendo dende antes da viaxe de Cristobal Colón ás Américas.

Non vale xa para cocifñar cando está seco... E curiosamente me ten falado o patriarca de San Lourenzo de Torbeo (Ribas de Sil – Lugo), D. Manoel Rodríguez Rodríguez, de que con este fungo cortado en rebandas e posto como cataplasma nunha verza... a curandeira Filomena Arias Armesto curaba os abscesos e o ántrax e outras inflamacións con pus.

Tenme dito que os bufos de vello (peidos de lobo ou *Lyconperdum perlatum*) tíñaos colgados de fíos no teito, e cando lle ían cun neno enchagado ou entreperna irritado; cun pouquiño dese po ó día seguinte aparecía curado e sen picores o meniño.

Os meus queridos amigos do rueiro de Meiro tiveron a delicadeza de me vir pedir que lles escribise un artigo sobre o MILLO CORVO. Abofé que o fago con moito gusto, ós meus oitenta e dous anos idos, é que son moi gozosos por canto me

fixeron lembrar da miña nenez e o feliz que fun ata os dezasete anos...en que todos nós soñabamos coas bolboretas e a poesía é un xeneral traidor co Goberno legalmente constituído deu un golpe militar, e con elo ó día seguinte puxo as leis do revés. Pasaron a gobernar os larpeiros e os traballadores e gobernantes foron masacrados nas cunetas das estradas de Galicia.

Inventaron unha nova patria coma un imperio, pasou a desfilar baixo palio aquel anano que se chamou Franco, o xeneral máis ambicioso e déspota do exército español... as rúas de Galicia

déronse en chamar co nome dos asasinios: Juan Canalejo... e para máis inri, na Coruña, aínda a pesares de ter sido publicado e denunciado polo escritor Méndez Ferrín, tamén figura na Sanidade española co nome do Sanatorio Asistencial Juan Canalejo... que por honra deberían suprimir, pois Juan Canalejo foi con Girón de Velasco en Valladolid, os que durante a República andaron dando tiros nas rúas da Coruña e Valladolid..., e outros que con aleivosía e nocturnidade sacaron da súa casa no Morín de Monforte ó que fora primeiro alcalde de Monforte de Lemos, na República, Antonio Vilas, que entre tanto,

Florencio Borrego Vázquez co mecánico do Ferrocarril “O Recalcado” chamaban pola porta de diante... e escondido debaixo do balcón, Antonio Pedrosa Latas con un fusil lle descerrallaba os miolos daquel que fora alcalde de Monforte facía cinco anos, e non exercía xa naquel tempo. Non é de honrados pretender “honrarse” cunha rúa en Ribas de Sil (Lugo), e prego ás autoridades dese concello que poñan no seu lugar o nome de Filomena Arias Armesto, a sabia curandeira que sufriu persecución por aqueles vivos que, o grito de ¡Patria!, fixeron tantos desmáns... e que tanto tempo pasaron por honrados e desfrutaron de tantos honores e prebendas.

Como campesiño que fun na nenez, como home honrado que o fun sempre, prégolles os labregos de Meiro que non lle saquen nin unha soia liña ou palabra a este escrito..., pois moitos dos pescadores de Bueu...foron levados esposados por un diligente falanxista, a quen a Garda Civil llo entregaba os republicanos...Así, un a un, mainiñamente, remada a remada, íaos acercando na media da ría, e lle descerrallaba un tiro na testa acabando coa vida dun honrado home que soñaba libremente.

Voltaba ó cuartel da benemérita coas esposas valeiras, para o día seguinte ser usadas noutros presos veciños das bisbarras do Concello de Bueu. Non vos digo do nome de tan eficiente criminal, porque vós o saberedes ben, por haber sufrido nas parroquias familias a eficacia dun tiro de pistola no medio da Ría de Bueu, guindaba logo o mar o que deran en chamar “fiambres”... que ós quince días aparecía á beira do peirao de pescadores.

Por todos eles que foron honrados veciños, hoxe... despois de sesenta anos idos, é ben recitar este pranto:

PRANTO – in memorian –

Xuventudes libre pensadoras,

republicanos gozosos...

esperanzados a unha nova vida

Mariñeiros do Morrazo,

labradores-pescadores

que foron asasinados...

aleivosamente silenciados

baixo a dictadura franquista.

Meu corazón aínda os chora

coma os das vosas tremecentes familias

que viviron aterradas polo silencio

sufrindo día a día tan ignominosa

INXUSTICIA.

No confín do Mundo

aló encostado Teixido

que aínda despois de 60 anos

agardando por vós

san Andrés da Cova vos dea covillo.